

מבט על, גיליון 779, 17 בדצמבר 2015

לא צפוי שינוי מהותי בלחימה ב'מדינה האסלאמית', לפי שעה

שמעון שטיין ושלמה ברום

פעולת הטרור המשולבת ורבת הנפגעים שאירעה בפריס ויוחסה ל'מדינה האסלאמית' חשפה כשלים מודיעיניים חמורים, חוסר מוכנות והיעדר שיתוף פעולה בין מדינות אירופה במאבק באיום, שמציב הארגון, והעלתה שוב לסדר היום את סוגיית ההתמודדות עמו. נשיא צרפת פרנסואה הולנד הכריז, שצרפת נמצאת במלחמה, ובעקבות ההכרזה, כדי לפרוק זעם ותסכול וכהפגנת נחישות, מטוסים צרפתיים הפציצו בסוריה מטרות של הארגון ונושאת מטוסים צרפתית הועברה למזרח הים התיכון. כן פנה נשיא צרפת לחברות האיחוד בבקשה לסייע ובמקביל החל לבגש קואליציה בינלאומית למלחמה ב'מדינה האסלאמית'. מסע השכנוע שפתח בו כלל פגישות עם נשיאי ארצות הברית ורוסיה, הקנצלרית אנגלה מרקל וראש ממשלת בריטניה דיוויד קמרון. זאת, במקביל למאמץ להעביר במועצת הביטחון החלטה שתכשיר את הקרקע לפעילות צבאית.

הולנד השיג הצהרות תמיכה והבעות נכונות להושטת סיוע ככל שיידרש, אבל, האם המתקפות בפריס, לצד הפיגוע שגרם להפלתו של מטוס הנוסעים הרוסי בשמי סיני, שקדם להן, וכן פיגוע הירי בקליפורניה, שאירע אחריהן, יביאו מפנה במאבק ב'מדינה האסלאמית', או שמא התגובה תהיה בבחינת "עוד מאותו דבר"? כמו כן לא ברור איך משתלבת במאבק הקואליציה המורחבת, שעל הקמתה עמל נשיא צרפת עם הקואליציה הבינלאומית שבהובלת ארצות הברית, ולחילופין עם הקואליציה שהקימה רוסיה למאבק בסוריה, בשיתוף איראן וחזבאללה.

התשובה לשאלות אלה טמונה, לפחות חלקית, בתשובה לשאלה האם מתקפות הטרור, שאירעו באחרונה בזירה הבינלאומית, שינו את הפרמטרים המרכזיים שבזירת המערכה בסוריה בכלל ובזירת המאבק ב'מדינה האסלאמית' בפרט, או שיש בכוחן לשנות מהותית את המציאות בזירות אלה. בין היתר, יש לשאול: האם חל שינוי במפת האינטרסים של השחקנים המקומיים, האזוריים והגלובליים, המעורבים במשבר בסוריה? האם כתוצאה משינוי זה נוצרה בקרבם נכונות עקרונית לשנות את אופי המלחמה ב'מדינה האסלאמית' ולעבור מתקיפות אוויריות, המתנהלות בעצימות נמוכה (יחסית למערכות שהתנהלו באפגניסטן, עיראק, ולהבדיל – נגד סרביה, בליווי פעילות קומנדו מוגבלת), למלחמה עם "מגפיים על הקרקע", דהיינו הפעלת כוח קרקעי משמעותי של מדינות מהאזור ומחוצה לו? שאלה עיקרית נוספת היא, האם יש הסכמה בינלאומית להניח לפי שעה למאבק לסילוק משטר אסד (שהינו, בעיני רבים, מקור המשבר בסוריה) לטובת המאבק ב'מדינה האסלאמית', וגם כדי לשתף פעולה עם הקואליציה שמנהיגה רוסיה?

ערב הסעודית עדיין רואה באסד, בעל ברית של איראן, איום עיקרי ומכאן הצורך בסילוקו, בעוד ש'המדינה האסלאמית' לא זו בלבד שאינה נתפסת בריאד כאיום שיש לסלקו, אלא היא נתפסת כגורם מסייע למאבק באסד. תמיכת איראן באסד והשתתפותה בלחימה ב'מדינה האסלאמית' הן לצנינים בעיני ערב הסעודית, ולכן מבחינתה המאבק ב'מדינה האסלאמית' יפגום במאבקה נגד איראן. מסיבות אלו, גם אם ערב הסעודית תתמוך ביוזמה הצרפתית, ספק אם יהיה לכך ביטוי ממשי. מעבר לכך, יכולתן של ערב הסעודית ובנות בריתה, מדינות המפרץ, לשלוח כוחות ללחימה בסוריה מוגבלת ביותר, כל עוד הן שקועות במלחמה המתחוללת בתימן.

הגם ש'המדינה האסלאמית' נתפסת כאיום מבחינת איראן, ספק אם היא תמקד מאמצים במלחמה ב'מדינה האסלאמית' בעת הזו, כשעיקר מאמציה ומאמצי רוסיה בסוריה מושקעים בפעילות צבאית, שנועדה להבטיח את השטח הנתון לשליטת משטר אסד – פעילות שרובה ככולה מכוון נגד כוחות האופוזיציה לאסד, שאינם 'המדינה האסלאמית'. שאלה נוספת, היא האם הכחדת 'המדינה האסלאמית' הינה אינטרס איראני, או שמא עדיפה לאיראן 'מדינה אסלאמית' מוחלשת על פני התגבשותה מחדש של קואליציה סוניית, שתמקד את מאבקה באיראן.

ואשר לארצות הברית, למרות שלא חל שינוי ביעד שאותו הציב אובמה – לצמצם ובהמשך לחסל את 'המדינה האסלאמית', בפועל, כפי שביטא הנשיא בנאומו האחרון, הוא מעדיף להמשיך במדיניות של הסלמה מבוקרת. התנהלותו מונחית על ידי חשש ממדרון חלקלק, שעלול לגרור את ארצות הברית לבצה הסורית, ולכן ספק אם אירועי פריס וקליפורניה יחוללו שינוי איכותי ניכר במעורבות הצבאית האמריקאית בסוריה. מכאן, שארצות הברית תמשיך להתמקד בתקיפות אוויריות, אולי תוך הרחבת

הנוכחות והיקף הפעולות של כוחות מיוחדים. במקביל, מסתמנת נכונות מצד אובמה להעניק למהלך הדיפלומטי סיכוי, וזאת באמצעות נכונות לדחות לזמן מה את סילוק אסד – דבר שהיה עד כה יעד אמריקאי מוצהר. מבחינתו, המעורבות הרוסית בסוריה, כמו גם פעולות הטרור שביצעה 'המדינה האסלאמית' על אדמת אירופה ובארצות הברית, עשויות ליצור רקע תומך לקידום הסדר פוליטי בסוריה. בראיית הממשל, הרלוונטיות של חשיבה זו הומחשה בהסכמה הרחבה יותר מבעבר ששררה בין הצדדים שנכחו במפגש שהתקיים לאחרונה בווינה, בניסיון לקדם הסדר בסוריה.

לאחר הפלת המטוס הרוסי על ידי טורקיה הצטמצם הסיכוי שטורקיה תתערב צבאית בסוריה, ובוודאי שלא תוכל לעשות זאת בתיאום ובשיתוף פעולה עם רוסיה. יתרה מכך, נכונות ארצות הברית להשעות את המאבק הישיר במשטר אסד מגבירה את רתיעת טורקיה מלחימה ב'מדינה האסלאמית', על שום החשש שכך יגברו כוחם והשפעתם של הכורדים הסורים ותתחזק שליטתם בטרטוריה הסורית לאורך הגבול עם טורקיה, בהיותם הכוח הקרקעי האמין היחיד בזירה.

אשר לרוסיה, עוד קודם להפלת מטוס הנוסעים הרוסי בסיני וגם טרם המתקפות בפריס, מוסקבה החליטה להגביר משמעותית את רמת מעורבותה במשבר הסורי. ההחלטה עצמה לא הייתה קשורה לפעילות נגד 'המדינה האסלאמית', למרות שזו הוצגה כמטרתה המוצהרת. התכלית והעיתוי של המעורבות הרוסית, היו קשורים לאיום הממשי שנשקף מצד כוחות האופוזיציה הסורית על הטרטוריה שבשליטת אסד. החשש מקריסת המשטר, וכפועל יוצא חשש מאבדן המאחז האסטרטגי הרוסי בסוריה, הם שהניעו את מוסקבה להתערב צבאית. המאמץ הצבאי הרוסי נגד 'המדינה האסלאמית' היה מניע משני בלבד, כמעט בבחינת יציאה ידי חובה. עם זאת, רוסיה הגבירה את תקיפותיה האוויריות נגד 'המדינה האסלאמית' בעקבות הפיגוע במטוס הרוסי ויש להניח שאם תצליח לייצב את מצבו הצבאי של משטר אסד יתוגברו גם מאמציה הצבאיים נגד 'המדינה האסלאמית', שלשורותיה התגייסו כמה אלפי אזרחים רוסיים – בעיקר מהקווקז. כן צפוי שהמשך ההתקפות הרוסיות בסוריה ושובם של ותיקי הקרבות מסוריה לרוסיה יחריפו את איום הטרור האסלאמי ברוסיה גופא ולכן יגבר הסיכוי לעימות בין רוסיה ל'מדינה האסלאמית'. מבחינת רוסיה, למרות הסיכון הכרוך בהגברת הפעילות הצבאית נגד 'המדינה האסלאמית', חבירה לצרפת בקואליציה נגד הטרור, בשעה שארצות הברית ממשיכה לפעול בפרופיל נמוך במסגרת הקואליציה שהיא מובילה, תסייע לתקוע טריז בין אירופה לארצות הברית. כן תסייע חבירה זו לנשיא ולדימיר פוטין להקל על רוסיה את עולן של הסנקציות שהוטלו עליה בשל פעולותיה באוקראינה. אולם, בשלב זה לא ניכרת נכונות מערבית לקשור בין המשברים. כמו כן לא נראה ששיקולים רוסיים אלה מתורגמים לנכונות רוסית להפעיל כוחות קרקע משמעותיים בסוריה – הגם שהחלטה בכיוון זה עשויה להתגבש במוסקבה בלי כל דיון ציבורי בנושא.

לעומת זאת, קרוב לוודאי שהמתקפה שאירעה בפריס תשנה במידה מסוימת את התנהלותן של מדינות אירופה במאבק בטרור בשטחן, בפרט על רקע הכשלים המודיעיניים-ביטחוניים שנחשפו בעקבותיה. אולם, בשל ניגודי האינטרסים בין השחקנים הראשיים במשבר הסורי, וכן עקב רתיעתם מהצבת כוחות קרקעיים בסוריה, יש להניח שדפוס הפעולה הנוכחי של השחקנים האירופאיים ימשיך, לפחות בעתיד הנראה לעין, גם אם תוך תגבור הפעילות האווירית ופעילות הקומנדו. אמנם, פיגועי ראוות נוספים של 'המדינה האסלאמית' באירופה, רוסיה וגם בארצות הברית עשויים יהיו בטווח הארוך יותר לחולל שינויים בגישה הבסיסית ללחימה בה, אבל לפי שעה אין סימנים לכך. בהקשר הדיפלומטי, אמנם נראה, כי הנכונות המסתמנת מצד ארצות הברית לוותר זמנית על סילוקו של אסאד תסייע לקדם תהליך מדיני, שבין השלכותיו יהיה גם ריכוז מאמץ נגד 'המדינה האסלאמית', אך לא ברור אם די בשינוי במדיניות הממשל כדי להשיק תהליך מדיני משמעותי. אחרי הכול, ספק אם ניתן יהיה להניע תהליך ממשי בהיעדר שינוי מהותי ביחסי הכוחות בשטח ובפרט כאשר האופוזיציה לאסד כה מפוצלת והאינטרסים של השחקנים החיצוניים כה מנוגדים.

בחלון כחודש מאז מתקפת אירוע הטרור בפריס אפשר לסכם ולומר, שכנראה אין מדובר באירוע מכונן, שיחולל שינוי פרדיגמטי בהתמודדות עם איום הטרור מצד 'המדינה האסלאמית' – לא בהיבט הלחימה בסוריה ועיראק וגם לא במה שנוגע למאבק באיום בזירה הפנים-אירופית. על רקע זה בולט הפער בין המלל הרב בזכות המאבק באיום לבין המעשים בפועל. כיוון שכך, ניתן לראות בהכרזת המלחמה של נשיא צרפת תזכורת לאמירה המיוחסת למשורר האמריקאי קרל סנדבורג: "Some day, they will give a war and nobody will come".